

سلامت و سلامت

دانشگاه علامه طباطبایی
دانشکده ادبیات فارسی و زبان های خارجی
گروه زبان شناسی و آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان
پایان نامه کارشناسی ارشد

بررسی خطاهای آوایی عرب زبانان عراقی در کاربرد و یاد گیری
زبان فارسی

استاد راهنما: خانم دکتر گلناز مدرسی قوامی

استاد مشاور: خانم دکتر ویدا شقاقی

استاد داور: آقای دکتر محمد دبیر مقدم

نگارش: الهام واثق

تابستان ۱۳۸۷

فرم گردآوری اطلاعات پایان نامه‌ها
کتابخانه مرکزی دانشگاه علامه طباطبایی

عنوان: بررسی خطاهای آوایی عرب زبانان عراقی در کاربرد و یادگیری زبان فارسی	
نویسنده/ محقق: الهام واثق	
مترجم:	
استاد راهنما: خانم دکتر گلناز مدرسی قوامی	استاد مشاور: خانم دکتر ویدا شقاقی
استاد داور: آقای دکتر محمد دبیر مقدم	
کتابنامه: فارسی و لاتین در ۷ صفحه	واژه‌نامه: ۸ صفحه
نوع پایان نامه: بنیادی ☐	توسعه‌ای ☐
کاربردی ☒	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	سال تحصیلی: ۱۳۸۶-۱۳۸۷
محل تحصیل: تهران	نام دانشگاه: علامه طباطبایی
دانشکده: ادبیات فارسی و زبان های خارجی	
تعداد صفحات: ۱۱۰	گروه آموزشی: زبان شناسی و آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان
کلید واژه‌ها به زبان فارسی: خطا - بررسی خطا - بررسی خطاهای آوایی - زبان عربی	
کلید واژه‌ها به زبان انگلیسی:	ERROR-ERROR ANALYSIS-PHONETIC ERROR
	ANALYSIS-ARABIC LANGUAGE

این پایان نامه در تاریخ بیست و ششم شهریور ماه هزار و سیصد و هشتاد و هفت
دفاع شد و با درجه عالی (نمره ۱۹) مورد پذیرش قرار گرفت.

استاد راهنما: خانم دکتر گلناز مدرسی قوامی

استاد مشاور: خانم دکتر ویدا شقاقی

استاد داور: آقای دکتر محمد دبیر مقدم

تقدیم به

مادر دلسوز و همسر مهربانم

و فرزند دلبندم

و به یاد پدر عزیزم

با تشکر و سپاس فراوان از:

استاد ارجمند خانم دکتر گلناز مدرسی قوامی استاد راهنمای بنده که با صبر و شکیبایی و راهنمایی‌های دقیق خود کمک شایانی در انجام این پژوهش به اینجانب نمودند. استاد بزرگوار خانم دکتر ویدا شقاقی که اطلاعات و تجربیات ارزنده‌شان را به عنوان مشاور در اختیار بنده نهادند.

استاد ارجمند آقای دکتر محمد دبیر مقدم که زحمت داوری این پایان نامه را به عهده داشتند.

گوشورانی که مرا در این پژوهش یاری کردند.

تمام افراد خانواده‌ام که در طول دوره تحصیل و همچنین در انجام این پژوهش مرا همراهی کردند و همواره مشوق من بوده‌اند.

چکیده

الف) موضوع و طرح مسئله (اهمیت موضوع و هدف): موضوع تحقیق «بررسی خطاهای آوایی عرب زبانان عراقی در یادگیری و کاربرد زبان فارسی» است. هدف از تحقیق رسیدن به عوامل خطاهای آوایی عرب زبانان مقطع ابتدایی در یادگیری و کاربرد زبان فارسی و همچنین آسان کردن یادگیری و کاربرد زبان فارسی بوده است.

ب) مبانی نظری شامل مرور مختصری از منابع چارچوب نظری و پرسش‌ها و فرضیه‌ها: مبانی نظری پژوهش حاضر را بررسی و تحلیل خطاها در امر آموزش زبان دوم به منظور کشف و تجزیه و تحلیل خطاهای زبان آموزان تشکیل می‌دهد. پرسشهای این پایان نامه عبارتند از: «الف- خطاهای آوایی دانش‌آموزان عرب‌زبان در یادگیری و کاربرد زبان فارسی کدامند؟ ب- این خطاهای آوایی از چه عواملی نشأت می‌گیرند؟ پ- بسامد وقوع کدام یک از این خطاها بیشتر است؟» فرضیه‌های تحقیق با توجه به پرسشهای یاد شده به این شرح می‌باشند: «الف- دانش‌آموزان عرب‌زبان خطاهای آوایی متعددی نظیر حذف و درج در یادگیری و کاربرد زبان فارسی دارند. ب- خطاهای آوایی دانش‌آموزان عرب‌زبان متأثر از زبان مادری آنها، زبان فارسی و شیوه‌های آموزشی می‌باشد. پ- بسامد وقوع خطاهای آوایی بین زبانی از بقیه خطاهای آوایی بالاتر است».

پ) روش تحقیق شامل تعریف مفاهیم، روش تحقیق، جامعه مورد تحقیق، نمونه‌گیری و روش‌های نمونه‌گیری، ابزار اندازه‌گیری، نحوه اجرای آن، شیوه گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها: روش انجام تحقیق حاضر توصیفی است. داده‌ها از طریق ضبط گفتار توسط دستگاه mp3 player و مشاهده مستقیم جمع‌آوری شده‌اند. جامعه آماری این پژوهش را ۲۹ نفر از

دانش آموزان عرب زبان مقطع ابتدایی مدرسه ای در دولت آباد شهر ری از توابع استان تهران تشکیل می دهند.

ت) یافته های تحقیق: انواع و تعداد خطاهایی که زبان آموزان مرتکب شده اند با تجزیه و تحلیل داده ها مشخص گردیده است که این خطاها عبارتند از:

۱) خطاهای ناشی از انتقال بین زبانی که پر بسامدترین خطا در این پژوهش می باشد. درصد این خطا ۹۷/۵ درصد کل خطاها می باشد. ۲) خطاهای ناشی از انتقال درون زبانی که ۱/۹ درصد از کل خطاها را شامل می شود و ۳) خطاهای ناشی از مواد آموزشی که ۰/۶ درصد کل خطاها را شامل می شود که کم بسامدترین خطا می باشد. در ضمن پایه اول و پنجم ابتدایی پایین ترین درصد خطا را داشتند که یکی از علل مهم آن فارسی زبان بودن معلمشان بود.

ث) نتیجه گیری و پیشنهادات: یافته های تحقیق نشان می دهد که هر چه زبان آموز بر زبان مقصد (فارسی) تسلط بیشتری پیدا کند از تعداد خطاهای وی کاسته می شود، البته در این پژوهش معلم نقش بسزایی در تغییر آمار خطاها داشتند؛ تعداد خطاهای دانش آموزانی که معلم عرب زبان داشتند بیشتر از دانش آموزانی بود که معلم فارسی زبان داشتند. شاهد بر این مدعا تعداد خطاهای پایه اول ابتدایی بود که با ۶ درصد کم ترین درصد خطا را در کل مرتکب شده بودند، این دانش آموزان معلم فارسی زبان داشتند. در جریان یادگیری زبان فارسی به عنوان زبان دوم مطالعه انواع خطاهای زبانی، انتخاب روش های تدریس، تهیه و تدوین مطالب درسی و دوره های آموزشی مناسب و نیز انجام تحقیقات مفصل دیگر در این زمینه لازم است.

صفحه	فهرست	عنوان
	فصل اول: طرح تحقیق	
۲		۱-۱ معرفی تحقیق
۳		۲-۱ اهداف تحقیق
۳		۳-۱ ضرورت و اهمیت تحقیق
۴		۴-۱ سؤالات و فرضیه‌های تحقیق
۴		۱-۴-۱ سؤال‌های تحقیق
۴		۲-۴-۱ فرضیه‌ها
۵		۵-۱ روش تحقیق و روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها
۵		۱-۵-۱ روش تحقیق
۵		۲-۵-۱ حجم نمونه
۵		۳-۵-۱ روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها
۶		۴-۵-۱ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها
۶		۶-۱ زبان عربی و گوناگونی آن
۶		۱-۶-۱ زبان عربی
۷		۲-۶-۱ گوناگونی زبان عربی
۸		۱-۲-۶-۱ گونه‌های همگانی
۹		۷-۱ تعریف مفاهیم و واژه‌های اختصاصی طرح
۱۱		۸-۱ ساختار پژوهش
	فصل دوم: مفاهیم بنیادی و پیشینه تحقیق	
۱۴		۱-۲ مقدمه
۱۴		۲-۲ تحلیل مقابله‌ای
۱۵		۱-۲-۲ تحلیل مقابله‌ای آموزشی
۱۷		۲-۲-۲ ارزش‌های آموزشی تحلیل مقابله‌ای
۲۱		۳-۲-۲ تعبیرهای مختلف نظریه تحلیل مقابله‌ای
۲۵		۳-۲ شیوه مقایسه زبان‌ها در بررسی مقابله‌ای
۲۵		۴-۲ ایرادها و محدودیت‌های تحلیل مقابله‌ای
۲۸		۵-۲ بررسی خطاها
۲۹		۶-۲ پیشینه مطالعات مقابله‌ای و تحلیل خطاها
	فصل سوم: چارچوب نظری تحقیق	
۳۵		۱-۳ مقدمه
۳۵		۲-۳ تحلیل خطاها
۳۶		۳-۳ اهمیت خطاها

۳۷	۴-۳ تفاوت اشتباه و خطا
۳۸	۵-۳ اهداف تحلیل خطاها و حوزه‌های عمل آن‌ها
۳۹	۶-۳ روش تجزیه و تحلیل خطاها
۴۰	۷-۳ روش طبقه‌بندی خطاها
۴۱	۸-۳ منابع ایجاد خطاها
۴۷	۹-۳ انتقادهای وارد بر بررسی خطاها
۴۸	۱۰-۳ فرضیه زبان میانی، نظام تقریبی و گویش منحصر به فرد

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

۵۲	۱-۴ مقدمه
۵۲	۲-۴ نظام آوایی زبان فارسی و زبان عربی
۵۲	۱-۲-۴ واکه‌ها
۵۲	۱-۱-۲-۴ نظام واکه‌های زبان فارسی
۵۴	۲-۱-۲-۴ نظام واکه‌های زبان عربی
۵۵	۳-۱-۲-۴ مقایسه نظام‌های واکه‌های فارسی و عربی
۵۵	۲-۲-۴ همخوان‌ها
۵۶	۱-۲-۲-۴ همخوانهای زبان فارسی
۵۷	۲-۲-۲-۴ همخوانهای زبان عربی
۵۷	۳-۲-۲-۴ مقایسه نظام‌های همخوانی فارسی و عربی
۵۸	۳-۴ داده‌های پژوهش
۵۸	۱-۳-۴ خطاهای بین‌زبانی
۵۹	۱-۱-۳-۴ خطاهای بین‌زبانی واکه‌های
۶۳	۲-۱-۳-۴ خطاهای بین‌زبانی همخوانی
۷۰	۳-۱-۳-۴ خطاهای بین‌زبانی مربوط به واژه‌های قرضی در زبان عربی
۷۱	۲-۳-۴ خطاهای درون‌زبانی
۷۱	۱-۲-۳-۴ قیاس نادرست
۷۲	۲-۲-۳-۴ بسط بیش از حد
۷۳	۳-۳-۴ خطاهای آموزشی
۷۴	۴-۴ تحلیل آماری داده‌ها

فصل پنجم: خلاصه و نتیجه‌گیری

۷۸	۱-۵ مقدمه
۷۸	۲-۵ خلاصه و نتیجه‌گیری
۸۴	۳-۵ پیشنهادها

کتاب‌نامه

۸۸	کتاب‌نامه فارسی
----	-----------------

۹۰	کتاب نامه انگلیسی
	پیوست ها
۹۶	واژه نامه فارسی - انگلیسی
۱۰۱	واژه نامه انگلیسی - فارسی
۱۰۶	متن مصاحبه
۱۰۷	تصاویر

صفحه	فهرست جدول ها	عنوان
۵۵	جدول ۱-۴	پیش بینی تقابل واکه های زبانهای عربی و فارسی
۵۶	جدول ۲-۴	واج های همخوانی فارسی
۵۷	جدول ۳-۴	واج های همخوانی زبان عربی
۷۴	جدول ۵-۴	تعداد دانش آموزان و تعداد خطا در پایه ها و درصد خطا
۷۵	جدول ۶-۴	انواع خطاها و تعداد نوع خطاها و تعداد هر نوع از خطا و درصد آنها

صفحه	فهرست شکلها	عنوان
۷		شکل ۱-۱ خانواده زبان های حامی-سامی
۴۹		شکل ۱-۳ رابطه متقابل بین زبان مبدأ و مقصد و عوامل درگیر در تشکیل زبان میانی
۵۴		شکل ۱-۴ واکه های زبان فارسی
۵۴		شکل ۲-۴ واکه های زبان عربی

فصل اول

طرح تحقیق

۱-۱. معرفی تحقیق

عنوان این تحقیق بررسی خطاهای آوایی عرب زبانان عراقی در گونه گفتاری زبان فارسی است. این تحقیق در نظر دارد خطاهای آوایی دانش‌آموزان عرب‌زبان عراقی را در مواجهه و استفاده از زبان فارسی بررسی کند. این دانش‌آموزان مهاجرانی هستند که در دو مرحله وارد ایران شده‌اند، گروهی از آنان با شروع جنگ تحمیلی عراق و ایران (به دلیل داشتن اصلیت ایرانی) از عراق اخراج شده‌اند و گروهی دیگر در زمان تهاجم آمریکا به آن کشور در سال ۲۰۰۳ به ایران مهاجرت کرده‌اند.

نگارنده بر آن است که براساس روش تحلیل خطاها^۱، خطاهای آوایی^۲ این دانش‌آموزان را مورد بررسی قرار دهد و توصیف کند. فلاحی (۱۹۹۱) معتقد است که تحلیل خطا سرنخی است برای معلم تا دشواری‌های یادگیری را که تحلیل مقابله‌ای^۳ به سختی پیش‌بینی می‌کند، مشخص کند. همچنین تحلیل خطا می‌تواند اطلاعات مهمی را درباره یادگیری زبان دوم ارائه دهد و در امر آموزش زبان ارزش و فایده بسیاری داشته باشد. خطاها منابع مهمی هستند که با استفاده از آنها می‌توان نظام ذهنی آموزندگان را مشخص ساخت.

حجم نمونه این تحقیق را دانش‌آموزانی تشکیل می‌دهند که در مدرسه‌ای در دولت‌آباد شهر ری مشغول به تحصیل می‌باشند. تعداد قابل توجهی از ساکنان این منطقه عرب‌زبان هستند و به همین دلیل نگارنده بر آن شد تا با تحلیل خطاهای آوایی این دانش‌آموزان حوزه‌های مشکل زبان فارسی را در گفتار آنان مشخص کند و عامل و منابع خطاها را بیابد.

-
1. error analysis
  2. phonetic errors
  3. contrastive analysis

۲-۱. اهداف تحقیق

پژوهش حاضر اهداف زیر را دنبال می کند:

هدف عمومی: بررسی خطاهای آوایی عرب‌زبانان عراقی در مواجهه با زبان فارسی

هدف اصلی: بررسی خطاهای آوایی دانش‌آموزان دختر عرب‌زبان مقطع ابتدایی

اهداف کاربردی: تهیه و تدوین کتب درسی، ارائه راه‌کارهای ویژه آموزشی برای معلمان و

سازمان دهی دوره های جبرانی

۳-۱. ضرورت و اهمیت تحقیق

آسان کردن یادگیری زبان هدف یکی از اهداف بررسی خطاها به شمار می‌رود. تحلیل خطا به سبب بیش‌هایی که برای راهبردهای به‌کار گرفته شده در یادگیری زبان دوم فراهم می‌کند، بسیار با اهمیت است. سلینگر^۱ (۱۹۹۲) معتقد است که خطاهای زبانی وسیله‌ای است که آموزنده برای زبان‌آموزی از آن استفاده می‌کند. از طریق بررسی خطاها می‌توانیم به راهبردهایی پی ببریم که زبان‌آموزان در ساخت نظام جدید به‌کار می‌برند. از نظر کورد^۲ (۱۹۶۷) خطاها برای سه گروه از افراد مهم و قابل بررسی هستند:

۱. معلم: خطاها به معلم نشان می‌دهند که زبان‌آموز تا چه اندازه پیشرفت کرده و چه چیزی را هنوز باید یاد بگیرد.

۲. پژوهشگر: خطاها شواهدی را در دسترس پژوهشگر می‌گذارند تا بدانند زبان چگونه یاد گرفته می‌شود.

۳. زبان‌آموز: خطا کردن روشی است که زبان‌آموز برای آزمایش فرضیه‌های خود درباره ماهیت زبان مورد نظر در دست دارد.

---

1. Selinker
2. Corder

از نظر کشاورز (۱۹۹۴) خطاها برای روانشناسان زبان نیز دارای اهمیت است، زیرا روانشناسان زبان با مشاهده گفتار کودکان و سنجش آن با گفتار بزرگسالان می‌توانند ماهیت فرایندهای ذهنی که به نظر می‌رسد در زبان‌آموزی مؤثرند، بیازمایند.

۱-۴. سؤالات و فرضیه‌های تحقیق

۱-۴-۱. سؤال‌های تحقیق

الف- خطاهای آوایی دانش‌آموزان عرب‌زبان در یادگیری و کاربرد زبان فارسی کدامند؟

ب- این خطاهای آوایی از چه عواملی نشأت می‌گیرند؟

پ- بسامد وقوع کدام یک از این خطاها بیشتر است؟

۱-۴-۲. فرضیه‌ها

الف- دانش‌آموزان عرب‌زبان خطاهای آوایی متعددی نظیر حذف، درج و... را در یادگیری و کاربرد زبان فارسی دارند.

ب- خطاهای آوایی دانش‌آموزان عرب‌زبان متأثر از زبان مادری آنها، زبان فارسی و شیوه‌های آموزشی است.

پ- بسامد وقوع خطاهای آوایی بین زبانی از بقیه خطاهای آوایی بالاتر است.

۱-۵. روش تحقیق و روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها

۱-۵-۱. روش تحقیق

روش انجام این تحقیق میدانی و توصیفی است بدین معنا که خطاهای آوایی تعدادی از عرب‌زبانان فارسی‌آموز توصیف و بررسی شده‌اند.

۱-۵-۲. حجم نمونه

حجم نمونه را ۲۹ دانش‌آموز دختر مقطع ابتدایی ۷-۱۱ سال که به صورت تصادفی ساده (دانش‌آموزان توسط معلم کلاس به پژوهشگر معرفی شده‌اند) انتخاب شده‌اند تشکیل می‌دهد. مدت زمان اقامت این دانش‌آموزان در ایران نیز حدوداً از ۱ تا ۱۰ سال متغیر است که این متغیر بسیار مهم به دلیل عدم همکاری مدرسه و خانواده دانش‌آموزان در پایان نامه لحاظ نشد.

۱-۵-۳. روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها

داده‌های این پژوهش به شیوه‌های زیر گردآوری گردید:

۱. کارتهایی که عکس‌های متوالی داشت جهت ارزشیابی مهارت صحبت کردن به دانش‌آموزان داده شد. (جهت تهیه کارتها ابتدا موضوعاتی مناسب سن دانش‌آموزان انتخاب و سپس به صورت عکسهای پشت سر هم که داستانی را القا می‌کرد کشیده شد) و از آنها خواسته شد داستان مربوط به آن کارتها را تعریف کنند (پیوست ۴). گفتار آزمودنی‌ها با استفاده از دستگاه ضبط صوت ام‌پی‌تری ضبط گردید.
۲. از آزمودنی‌ها در مورد رویدادهای روزانه سوال شد و پاسخ آن‌ها ضبط گردید (پیوست ۳).
۳. از آزمودنی‌ها خواسته شد کارتون‌ها، فیلمها و برنامه‌های تلویزیونی مورد علاقه‌شان را تعریف کنند و صدایشان ضبط گردید (پیوست ۳).

۱-۵-۴. روش تجزیه و تحلیل داده ها

پس از ضبط و گردآوری داده ها آنها را آوانویسی نمودیم. سپس خطاها مشخص و دسته بندی شد و در مرحله بعد منابع خطاها مشخص گردید. در پایان درصد و بسامد هر خطا را به طور کلی بر اساس پایه تحصیلی محاسبه نمودیم.

۱-۶-۱. زبان عربی و گوناگونی آن

۱-۶-۱.۱. زبان عربی

زبان عربی عضو گروه جنوب غربی خانواده زبان های سامی است. آرلاتو^۱ (۱۹۸۱ [۱۳۷۳]) می نویسد مهمترین عضو گروه جنوب غربی زبان های سامی، زبان عربی است که زمان تدوین بسیاری از آثار آن به قرن ششم پس از میلاد می رسد. این گروه برخی از زبان های رایج در کشور اتیوپی، مانند امهری^۲، و گهئز^۳ را نیز در بر می گیرد.

محدوده جغرافیایی را که گویشوران زبان عربی در آن اکثریت را دارند جهان عرب می نامند که شامل بیش از ۲۰ کشور می شود که از خاورمیانه آغاز شده و تا آفریقای شمال غربی ادامه می یابد. کل جمعیت کشورهایی که عربی زبان رسمی آنها است حدوداً ۳۲۳ میلیون نفر می باشد (پاتریک^۴، ۱۹۹۸).

-
1. Arlatto
  2. Amharic
  3. Ge'ez
  4. Patrick